Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
NILSE WAHLA
přednesené dne 8. května 2014[1]

Spojené věci C-359/11 a C-400/11

Alexandra Schulz
proti
Technische Werke Schussental GmbH und Co.KG
Josef Egbringhoff
proti
Stadtwerke Ahaus GmbH

(žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Bundesgerichtshof (Německo)

„Směrnice 2003/54/ES — Vnitřní trh s elektřinou — Směrnice 2003/55/ES — Vnitřní trh se zemním plynem — Smlouvy mezi dodavateli a zákazníky na základě vnitrostátní legislativy — Povinnost univerzální služby — Všeobecné podmínky — Jednostranná úprava ceny služby dodavatelem — Odpovídající úroveň ochrany spotřebitele — Konečtí zákazníci — Požadavek transparentnosti ve vztahu ke smluvním podmínkám — Vzájemný vztah se směrnicí 93/13/EHS — Zneužívající klauzule ve spotřebitelských smlouvách — Omezení časových účinků rozsudku“

1. Mnoho odvětví veřejné služby[2], která byla dříve monopoly, prošlo významnými změnami v důsledku liberalizace trhu. To je také případ energetického trhu. V tomto kontextu směrnice o elektrické energii a směrnice o zemním plynu[3] (nebo společně „energetické směrnice“) stanovují pravidla pro postupnou liberalizaci energetického trhu v Evropské unii[4]. I když se tyto směrnice zabývají především otevřením odvětví energetiky soutěži, obsahují také ustanovení, jejichž účelem je zajištění vysokého stupně ochrany spotřebitele, zejména pokud jde o průhlednost smluvních podmínek pro konečné zákazníky. Tato ustanovení, která by měla zajišťovat univerzální službu[5], požadují po členských státech, aby přijaly vhodná opatření na ochranu zákazníků, zejména ohrožených zákazníků, před odpojením, přičemž jedním z mechanismů k dosažení tohoto cíle je určení dodavatele poslední instance.

2. Podle německého práva mají dodavatelé plynu a elektřiny povinnost uzavírat smlouvy se zákazníky v domácnostech na základě PUS. V těchto smlouvách je použita standardní sazba za dodávku energie. Otázka, která vyvstává v původním řízení, je, zda — jako důsledek této povinnosti — dodavatelé služeb také požívají zákonného práva měnit jednostranně ceny. K rozhodnutí o této otázce Bundesgerichtshof (německý spolkový soudní dvůr) nyní žádá Soudní dvůr o stanovisko v otázce odpovídajícího stupně

1 — Původní jazyk: angličtina.

2 — Tato odvětví zahrnují telekomunikace, poštovní služby, elektřinu, zemní plyn stejně jako železniční služby.

3 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/54/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o zrušení směrnice 96/92/ES (Úř. věst. 2003, L 176, s. 37) a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/55/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 98/30/ES (Úř. věst. 2003 L 176, s. 57).

4 — Dotvoření vnitřního trhu s energií, COM (2001) final, s. 2 (dále jen „sdělení Komise 2001“).

5 — Ačkoliv tato ustanovení (konkrétně článek 3 směrnice o elektrické energii a článek 3 směrnice o zemním plynu, uvedené v bodech 6 a 10 níže) jsou formulovány v rámci povinnosti veřejné služby, budu v následujícím textu odkazovat na povinnost stanovenou těmito ustanoveními jako na povinnost univerzální služby (nebo „PUS“).

ochrany pro konečné zákazníky podle unijního práva ve vztahu k těmto smlouvám o dodávkách energií. Tato otázka je bezesporu nejvyšší důležitosti. Je tomu tak proto, že legitimita cenových úprav vázne na výkladu požadavku stanoveného v čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a článku 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu, že smluvní podmínky musí být průhledné.

3. V tomto kontextu musí Soudní dvůr vzít v potaz i možný vzájemný vztah mezi požadavkem průhlednosti a povinnostmi dle článků 3 a 5 směrnice 93/13[6]. Tato potřeba vyvstala, protože Soudní dvůr dříve v tomto ohledu judikoval ve věci RWE Vertrieb[7], i zde ve vztahu ke smlouvám o dodávce energií. Zásadní výzvou v projednávané věci proto je stanovit, zda mají být všechny tyto různé požadavky vykládány jednotně, oproti faktu, že právní nástroje, z kterých jsou odvozeny, sledují různé cíle. Jak se pokusím ilustrovat níže, věřím, že odpověď na tuto otázku má být záporná.

I – **Právní rámec**

A – *Unijní právo*

1. Směrnice o elektrické energii

4. Bod 24 odůvodnění směrnice o elektrické energii stanoví, že zákazníci z domácností, a pokud to členský stát pokládá za vhodné, malé podniky, mají mít právo být zásobováni elektřinou ve stanovené kvalitě a s jasně porovnatelnými, průhlednými a přiměřenými cenami. V tomto kontextu mají členské státy podniknout nutná opatření k ochraně ohrožených zákazníků.

5. Dle bodu 26 odůvodnění směrnice je plnění požadavků kladených na veřejné služby základním požadavkem směrnice o elektrické energii. Za tímto účelem směrnice stanoví společné minimální normy, které berou mimo jiné v potaz cíle univerzální ochrany a bezpečnosti dodávek energií.

6. Článek 3 směrnice o elektrické energii, který zakotvuje pravidla týkající se povinnosti veřejné služby a ochrany spotřebitele, stanoví:

„[…]

3. Členské státy zabezpečí, aby alespoň všichni zákazníci v domácnostech, a pokud to členské státy uznají za vhodné, i malé podniky […] mohly využívat univerzální služby, což znamená mít na jejich území právo na dodávky elektřiny ve stanovené kvalitě za přiměřené, jednoduše a jasně srovnatelné a průhledné ceny. K zabezpečení poskytování univerzální služby mohou členské státy určit dodavatele poslední instance.

[…]

5. Členské státy přijmou vhodná opatření na ochranu konečných spotřebitelů, a zejména zabezpečí, aby existovaly dostatečné záruky na ochranu ohrožených spotřebitelů, včetně opatření na zabránění jejich odpojení. V této souvislosti mohou členské státy přijmout opatření na ochranu konečných spotřebitelů z odlehlých oblastí. Členské státy zabezpečí vysokou úroveň ochrany zákazníka [spotřebitele], zejména s ohledem na průhlednost týkající se smluvních podmínek, obecných informací a mechanismů řešení sporů. Členské státy zajistí, aby oprávněný zákazník byl skutečně schopen přejít k jinému dodavateli. Tato opatření musí zahrnovat opatření uvedená v příloze A, alespoň pokud jde o zákazníky v domácnostech.“

6 — Směrnice ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29).

7 — Rozsudek ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb (C-92/11).

7. Příloha A směrnice o elektrické energii specifikuje opatření, která mají členské státy provést za účelem ochrany spotřebitele. Tato příloha stanoví:

„Aniž jsou dotčeny předpisy [EU] o ochraně spotřebitele, zejména směrnice 97/7/ES[8] a [směrnice 93/13], měla by opatření uvedená v článku 3 zákazníkům zabezpečit, aby:

(a) měli právo uzavřít se svým poskytovatelem služeb v elektroenergetice smlouvu, která obsahuje:

— […]

— prostředky, kterými je možné získávat aktuální informace o všech uplatňovaných sazbách a poplatcích za údržbu;

— trvání smlouvy, podmínky, za nichž je možné služby nebo smlouvu obnovit nebo zrušit, existenci práva na odstoupení od smlouvy;

— všechny náhrady a odškodnění, které se uplatňují na smluvní službu v případě, že není dodržena úroveň kvality;

— […]

Podmínky musí být korektní a dobře známé předem. V každém případě by se tyto informace měly poskytovat před uzavřením nebo potvrzením smlouvy. […]

(b) dostávali přiměřené informace o každém úmyslu změnit smluvní podmínky a informace o svém právu na odstoupení v případě jejího vypovězení. Poskytovatelé služeb svým zákazníkům přímo a včas oznamují každé zvýšení poplatků ve vhodnou dobu, nejpozději jedno běžné zúčtovací období poté, co zvýšení nabude účinku. Členské státy zajistí, aby zákazníci mohli svobodně odstupovat od smluv, pokud nesouhlasí s novými podmínkami, které jim oznámil jejich poskytovatel služeb v elektroenergetice;

(c) dostávali průhledné informace o uplatňovaných cenách a sazbách a o standardních podmínkách týkajících se přístupu a používání služeb v elektroenergetice;

(d) jim byla poskytována široká nabídka způsobů plateb. Jakýkoli rozdíl v podmínkách musí odrážet náklady dodavatele týkající se různých platebních režimů. Obecné podmínky musí být korektní a průhledné. Poskytují se v jasném a srozumitelném jazyce.“

2. Směrnice o zemním plynu

8. Dle bodu 26 odůvodnění směrnice o zemním plynu mají členské státy zabezpečit, aby byli zákazníci, pokud jsou připojeni na soustavu zemního plynu, informováni o svém právu na dodávky zemního plynu ve stanovené kvalitě a v přiměřených cenách. V tomto ohledu se opatření přijatá členskými státy k ochraně konečných zákazníků mohou lišit ve vztahu k domácnostem na jedné straně a k malým a středním podnikům na straně druhé.

9. Bod 27 odůvodnění směrnice dále upřesňuje, že plnění požadavků kladených na veřejné služby je základním požadavkem směrnice o zemním plynu. V tomto ohledu jsou společné minimální normy, které berou v úvahu mimo jiné cíle ochrany spotřebitelů a bezpečnosti dodávek, specifikovány v této směrnici.

8 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku – vyjádření Rady a Parlamentu k č. 6 odst. 1 – vyjádření Komise k čl. 3 odst. 1 první odrážce (Úř. věst. L 144, s. 19).

10. Obdobně jako článek 3 směrnice o elektrické energii definuje článek 3 směrnice o zemním plynu hlavní rysy závazku veřejné služby kladeného na dodavatele zemního plynu a ochrany spotřebitele. Toto ustanovení zní následovně:

„3. Členské státy přijmou vhodná opatření na ochranu konečných spotřebitelů a na zabezpečení její vysoké úrovně, a zejména zabezpečí, aby existovaly dostatečné záruky na ochranu ohrožených spotřebitelů, včetně opatření na zabránění jejich odpojení. V této souvislosti mohou členské státy přijmout vhodná opatření na ochranu konečných spotřebitelů z odlehlých oblastí připojených k plynárenské soustavě. Členské státy mohou určit dodavatele poslední instance pro zákazníky připojené k plynárenské soustavě. Členské státy zabezpečí vysokou úroveň ochrany zákazníka [spotřebitele], zejména s ohledem na průhlednost týkající se smluvních podmínek, obecných informací a mechanismů řešení sporů. Členské státy zajistí, aby oprávněný zákazník byl skutečně schopen přejít k jinému dodavateli. Tato opatření musí zahrnovat opatření uvedená v příloze A, alespoň pokud jde o zákazníky v domácnostech.“

11. Obdobně jako ve směrnici o elektrické energii obsahuje příloha A seznam opatření, která mají členské státy přijmout za účelem ochrany spotřebitele. Tato příloha stanoví:

„Aniž jsou dotčeny předpisy [EU] o ochraně spotřebitele, zejména směrnice [97/7] a směrnice [93/13], měla by opatření uvedená v článku 3 zákazníkům zabezpečit, aby:

(a) měli právo uzavřít se svým poskytovatelem v odvětví zemního plynu smlouvu, která obsahuje:

— […]

— prostředky, kterými je možné získávat aktuální informace o všech uplatňovaných sazbách a poplatcích za údržbu;

— trvání smlouvy, podmínky, za nichž je možné služby nebo smlouvu obnovit nebo zrušit, existence práva na odstoupení od smlouvy;

— […]

Podmínky musí být korektní a dobře známé předem. V každém případě by se tyto informace měly poskytovat před uzavřením nebo potvrzením smlouvy. Pokud se smlouvy uzavírají prostřednictvím zprostředkovatelů, poskytují se uvedené informace taktéž před uzavřením smlouvy;

(b) dostávali přiměřené informace o každém úmyslu změnit smluvní podmínky a informace o svém právu na odstoupení v případě jejího vypovědění. Poskytovatelé služeb svým zákazníkům přímo a včas oznamují každé zvýšení poplatků, nejpozději jedno běžné zúčtovací období poté, co zvýšení nabude účinku. Členské státy zajistí, aby zákazníci mohli svobodně odstupovat od smluv, pokud nesouhlasí s novými podmínkami, které jim oznámil jejich poskytovatel služeb v odvětví zemního plynu;

(c) dostávali průhledné informace o uplatňovaných cenách a sazbách a o standardních podmínkách týkajících se přístupu a používání služeb v odvětví zemního plynu;

(d) jim byla poskytována široká nabídka způsobů plateb. Jakýkoli rozdíl v podmínkách musí odrážet náklady dodavatele týkající se různých platebních režimů. Obecné podmínky musí být korektní a průhledné. Poskytují se v jasném a srozumitelném jazyce. […]

[…]

(g) při přístupu k plynárenské soustavě byli informováni o svých právech na dodávky zemního plynu za přiměřené ceny podle platných vnitrostátních předpisů.“

B – *Německé právo*

12. V rozhodné době se všeobecné podmínky, podle kterých měli dodavatelé elektřiny připojit kohokoliv ke své zásobovací soustavě a dodávat elektřinu za ceny v sazbách obecného standardu (tarifní zákazníci), řídily ustanoveními Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Elektrizitätsversorgung von Tarifkunden (dále jen „AVBEltV“) [9] a později ustanoveními Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Elektrizität aus dem Niederspannungsnetz (dále jen „StromGVV“) [10]. Tato ustanovení jsou rovněž nedílnou součástí smluv o dodávkách s tarifními zákazníky.

13. Ustanovení § 4 AVBEltV zní:

„(1) Dodavatel elektřiny je povinen dodávat elektřinu podle platných standardních sazeb a všeobecných podmínek [...].

(2) Změny standardních sazeb a všeobecných podmínek jsou účinné až po jejich zveřejnění.“

14. Právo výpovědi smlouvy je zakotveno v § 32 AVBEltV, který stanoví:

„(1) Smluvní vztah trvá nepřetržitě tak dlouho, dokud není vypovězen jednou ze stran s výpovědní lhůtou jednoho měsíce, která vyprší ke konci kalendářního měsíce [...]

(2) Pokud se změní obecné standardní sazby nebo pokud dodavatel elektřiny mění své všeobecné podmínky na základě tohoto nařízení, zákazník může vypovědět smluvní vztah s dvoutýdenní výpovědní lhůtou, která vyprší na konci kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení změny všeobecných podmínek.“

15. Ustanovení § 5 odst. 2 StromGVV zní:

„Změny obecných cen a dalších podmínek nabydou účinnosti začátkem příslušeného měsíce, ovšem pouze po předchozím zveřejnění těchto změn nejméně 6 týdnů před plánovanou účinností změny. Současně se zveřejněním je základní dodavatel povinen zaslat písemné oznámení o plánovaných změnách zákazníkovi a zveřejnit změny na svých webových stránkách. Změny standardních sazeb a všeobecných podmínek nabydou účinnosti teprve poté, co byly zveřejněny.“

16. Dle ustanovení § 20 StromGVV se výpověď základní smlouvy o dodávce stane účinnou na konci příslušného kalendářního měsíce.

17. V rozhodné době se všeobecné podmínky, podle kterých jsou dodavatelé zemního plynu povinni připojit kohokoliv ke své zásobovací soustavě a dodávat mu zemní plyn za ceny v sazbách obecného standardu (tarifní zákazníci), řídily ustanoveními Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden (dále jen „ABVGasV“) [11]. Tato ustanovení jsou rovněž nedílnou součástí smluv o dodávkách s tarifními zákazníky.

9 — Nařízení o všeobecných podmínkách pro dodávky elektřiny tarifním zákazníkům ze dne 21. června 1979 (BGBl. I, s. 684).

10 — Nařízení o všeobecných podmínkách pro základní dodávky zákazníkům v domácnostech a alternativní dodávky elektřiny ze sítí nízkého napětí ze dne 26. října 2006 (BGBl. I, s. 2391).

11 — Nařízení o všeobecných podmínkách pro dodávky plynu tarifním zákazníkům ze dne 21. června 1979 (BGBl. I, s. 676).

18. Ustanovení § 4 AVBGasV zní:

„(1) Plynárenský dodavatelský podnik dodává plyn podle příslušných všeobecných sazeb a podmínek. [...]

(2) Změny standardních sazeb a všeobecných podmínek jsou účinné až po jejich zveřejnění."

19. Právo vypovědět smlouvu je zakotveno v § 32 AVBGasV následujícím způsobem:

„(1) Smluvní vztah trvá nepřetržitě tak dlouho, dokud nebude vypovězen jednou ze stran s výpovědní lhůtou jednoho měsíce, která vyprší ke konci kalendářního měsíce [...]

(2) Pokud se změní obecné standardní sazby nebo pokud plynárenský dodavatelský podnik v rámci tohoto nařízení změní své všeobecné podmínky, může zákazník smluvní vztah vypovědět s dvoutýdenní výpovědní lhůtou, která vyprší ke konci kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení změny všeobecných podmínek."

20. Mimoto je právo dodavatelů elektřiny a zemního plynu jednostranně změnit ceny omezeno judikaturou předkládajícího soudu, která poskytuje dodavatelům právo měnit ceny pouze potud, pokud tyto změny zůstávají přiměřené. Ceny tak mohou být upraveny pouze s rozumným uvážením a jakákoliv takováto úprava je závazná pro druhou stranu pouze v případě, že je přiměřená. Za tímto účelem podléhá jakákoli úprava cen soudnímu přezkumu. Požadavek přiměřenosti rovněž znamená, že dodavatelé mají povinnost vzít v úvahu možné snížení nákladů.

II – **Skutkový stav, řízení a předběžné otázky**

21. Ve věci C-359/11 dodává Technische Werke GmbH und Co.KG Schussental (dále jen „TWS"), jakožto dodavatel zemního plynu, paní Schulz, jako tarifní zákaznici platící sazbu použitelnou pro domácnosti, plyn z plynovodu na její nemovitost v Baienfurtu. V období od 1. ledna 2005 do 1. ledna 2007 TWS zvýšil cenu dodávaného plynu čtyřikrát; dne 1. dubna 2007 byla cena opět snížena. Paní Schulz napadla cenové úpravy v ročních vyúčtováních za roky 2005, 2006 a 2007, protože považuje tyto nárůsty cen za neodůvodněné.

22. V řízení před předkládajícím soudem se TWS domáhá úhrady nedoplatků z let 2005 až 2007. Amtsgericht (obvodní soud) vyhověl žalobě TWS na zaplacení částky ve výši 2 733,12 eur, zvýšenou o úroky z prodlení a náklady na právní zastoupení. Odvolací soud zamítl odvolání podané paní Schulz, ale připustil kasační opravný prostředek k předkládajícímu soudu („Revision").

23. V tomto kontextu se Bundesgerichtshof, maje pochybnosti o slučitelnosti dotčené právní úpravy s právem EU, rozhodl přerušit řízení a položit následující předběžnou otázku:

„Musí být čl. 3 odst. 3 směrnice [2003/55],ve spojení s bodem b) nebo c) přílohy A výše uvedené směrnice vykládán v tom smyslu, že vnitrostátní zákonná úprava změn cen ve smlouvách o dodávkách zemního plynu uzavíraných se zákazníky v domácnostech, kteří jsou zemním plynem zásobováni v rámci všeobecné zásobovací povinnosti (tarifní zákazníci), splňuje požadavky kladené na nezbytnou míru průhlednosti, pokud v ní sice není obsažen důvod, podmínky a rozsah změny ceny, nicméně je zajištěno, že plynárenský dodavatelský podnik v přiměřené lhůtě předem oznámí svým zákazníkům každé zvýšení ceny a zákazníci mají právo se ze smlouvy vyvázat výpovědí, pokud nechtějí akceptovat pozměněné podmínky, které jim byly oznámeny?"

24. Ve věci C-400/11 je Stadtwerke Ahaus GmbH (dále jen „SWA") městským distributorem, který dodává panu Egbringhoffovi plyn a elektřinu. Ve vyúčtování z roku 2004 stanovil SWA poplatky za dodávku plynu na 3.521 centů/kWh a poplatky za dodávku elektřiny na 9.758 centů/kWh.

25. Mezi roky 2005 až 2008 zvýšil SWA několikrát cenu dodané elektřiny a zemního plynu. Každé z těchto navýšení bylo zveřejněno. Dne 18. ledna 2008 pan Egbringhoff napadl vyúčtování SWA ze dne 6. ledna 2006 o dodávkách zemního plynu a elektřiny pro rok 2005 z důvodu, že bylo nepřiměřené. Přesto však uskutečnil podmíněnou platbu dodatečných poplatků stanovených ve vyúčtování za roky 2005, 2006 a 2007. SWA ignoroval opakované žádosti pana Egbringhoffa, aby SWA prokázal, že takto účtované ceny jsou přiměřené, a aby vrátil zpět zaplacené poplatky za dodávky elektřiny a zemního plynu v celkové výši 746,54 eur, které pan Egbringhoff nepovažuje za dlužné.

26. Žalobou podanou dne 30. prosince 2008 se pan Egbringhoff domáhá, aby mu SWA vrátil 746,54 eur spolu s příslušenstvím. Dále se domáhá určení, že SWA musí přijmout poplatky platné v roce 2004 jako základ pro výpočet svých cen za dodávky plynu a elektřiny pro účetní rok 2008. Žaloba u nižších soudů sice byla neúspěšná, avšak panu Egbringhoffovi bylo umožněno podat opravný prostředek „Revision“ k předkládajícímu soudu.

27. Stejně jako v odvolání podaném paní Schulz má Bundesgerichtshof pochybnosti o slučitelnosti dotčené německé právní úpravy s unijním právem i v případě pana Egbringhoffa. Proto se rozhodl přerušit řízení a položit následující předběžnou otázku:

„Musí být čl. 3 odst. 5 [směrnice 2003/54] ve spojení s bodem b) nebo c) přílohy A výše uvedené směrnice, vykládán v tom smyslu, že vnitrostátní zákonná úprava změn cen ve smlouvách o dodávkách elektřiny uzavíraných se zákazníky v domácnostech, kteří jsou elektřinou zásobováni v rámci všeobecné zásobovací povinnosti (tarifní zákazníci), splňuje požadavky kladené na nezbytnou míru průhlednosti, pokud v ní sice není obsažen důvod, podmínky a rozsah změny ceny, nicméně je zajištěno, že dodavatel elektřiny v přiměřené lhůtě předem oznámí svým zákazníkům každé zvýšení ceny a zákazníci mají právo se ze smlouvy vyvázat výpovědí, pokud nechtějí akceptovat pozměněné podmínky, které jim byly oznámeny?“

28. Ve věci C-359/11 předložily písemná vyjádření TWS, německá vláda a Komise. Ve věci C-400/11 předložili písemná vyjádření pan Egbringhoff, SWA, německá vláda a Komise.

29. Usnesením předsedy Soudního dvora ze dne 7. ledna 2014 bylo rozhodnuto o spojení těchto dvou věcí pro účely ústní části řízení a rozsudku. Paní Schulz, TWS, pan Egbringhoff a SWA, jakož i německá vláda a Komise, přednesli řeč na jednání konaném dne 27. února 2014.

III – **Analýza**

A – *Kontext*

30. Podstatou otázek předkládajícího soudu je, do jaké míry je naplněn požadavek průhlednosti stanovený v čl. 3 odst. 5 směrnice o elektřině a čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu, jestliže vnitrostátní právní předpisy, kterými se řídí dodávky elektřiny a plynu v rámci PUS, ve vztahu k situaci, kdy se poskytovatel služeb rozhodne upravit ceny jednostranně po odpovídajícím předchozím upozornění, pouze stanoví právo ukončit smlouvu [12]. Při řešení této otázky je nutné vzít v úvahu skutečnost, že tato ustanovení nevyžadují po dodavatelích v rámci PUS poskytnout informace zákazníkovi týkající se důvodů, podmínek a rozsahu úpravy cen.

12 — Jak bylo vyjasněno na jednání, předběžné otázky se týkají slučitelnosti vnitrostátní legislativy s unijním právem, a nikoliv možného přímého účinku dotčených ustanovení v kontextu vnitrostátního řízení. V tomto smyslu zde není relevantní otázka zda – a pokud ano, v jakém rozsahu – tato vnitrostátní ustanovení mohou být vykládána v souladu s právem EU.

31. Potřeba poskytnout stanovisko k požadavku průhlednosti obsaženému v energetických směrnicích vyvstává v souvislosti s úsilím na unijní úrovni směřujícím k otevření a liberalizaci evropského energetického trhu. Tento proces liberalizace proběhl podle stejných zásad jak v případě elektřiny, tak zemního plynu, a proto se zdá vhodné dát jednotnou odpověď na položené otázky, i když lze mezi oběma právními nástroji identifikovat některé podstatné rozdíly [13].

32. Vzhledem k tomu, že cíle, jež energetické směrnice sledují, jsou totožné, je třeba požadavek průhlednosti vykládat stejným způsobem u obou nástrojů. Cíle jsou dvojí. Na jedné straně, jak již bylo zmíněno výše, je hlavním cílem energetických směrnic zajistit liberalizaci energetického trhu prostřednictvím postupného zavádění hospodářské soutěže v odvětví, které bylo tradičně charakterizováno vnitrostátními monopoly. Jinak řečeno je účelem těchto směrnic zajistit dotvoření vnitřního trhu s energiemi [14]. Na druhou stranu ale také kladou zvláštní důraz na potřebu zajistit bezpečnost dodávek [15].

33. Druhý cíl je úzce spjat s PUS stanovenou v článku 3 energetických směrnic. PUS — jak je stanovena v příslušných ustanoveních energetických směrnic — má sloužit k tomu, aby zajistila, že služba (v tomto případě dodávka energie) bude poskytována zákazníkům za rozumnou cenu a za přiměřených podmínek bez ohledu na ekonomickou, sociální či geografickou situaci zákazníka [16]. Jinými slovy, tento režim doplňuje služby nabízené na konkurenčním trhu a působí tak jako „záchranná síť“ pro nejvíc ohrožené zákazníky [17]. Při pohledu z pozice dodavatele energií ale PUS podstatně zasahuje do jejich svobody podnikání, a to zejména vzhledem k tomu, že ceny nabízené v rámci povinnosti univerzální služby musí být přiměřené [18].

34. Věci projednávané před předkládajícím soudem jasně odrážejí obtíže spojené se slaďováním zájmů konečných zákazníků, kterým jsou dodávány energie dle PUS, a poskytovatelů služeb působících na tomto základě. Případy zahrnují smlouvy o univerzální dodávce [19] elektřiny nebo plynu. Jak vyplývá z předkládajícího usnesení, v rámci tohoto režimu dodávek mají dodavatelé energií v Německu ze zákona povinnost připojit kohokoliv ke své zásobovací soustavě a dodávat mu elektřinu a plyn za ceny v sazbách obecného standardu. Jinými slovy, tyto smlouvy, které se řídí vnitrostátními právními předpisy, nespadají do sféry smluvní svobody. To lze vidět zvlášť jasně na skutečnosti, že poskytovatelé služeb jsou nuceni příslušnými vnitrostátními právními předpisy uzavírat smlouvy také s nechtěnými zákazníky. Stejně tak tato pravidla podstatně zužují možnosti poskytovatelů služeb vypovědět smlouvy s takovými zákazníky (forma zásahu, která je jednoznačně podporována v článcích 3 energetických směrnic, které požadují po členských státech, aby přijaly opatření, která zabrání odpojení).

13 — Dokonce i rychlé pročtení článku 3 energetických směrnic potvrzuje tento bod. V literatuře skutečně jeden autor popsal směrnici o zemním plynu jako „méně dalekosáhlou“, než je směrnice o elektrické energii, pokud jde o PUS a nutnost zajistit přiměřené ceny. V tomto ohledu viz Pront-van Brommel, S., „The Development of the European Electricity Market in a Juridical No Man's Land“, in: Dorsman, A., a další (vyd.), *Financial Aspects in Energy*, Springer-Verlag, Berlín 2011, s 167-193, na s. 187.

14 — Viz sdělení Komise z roku 2001, uvedené výše v poznámce pod čarou 4.

15 — Tamtéž, s. 41.

16 — Obecně, ohledně konceptu univerzální služby, viz Rott, P., „A New Social Contract Law for Public Services? — Consequences from Regulation of Services of General Economic Interest in the EC“, *European Review of Contract Law* (1) 2000, s. 323-345, zejména na s. 330 a násl. Viz také Nihoul, P., „The status of consumers in European liberalisation directives“, *Yearbook of Consumer Law*, 2009, s. 67-106.

17 — Rott, op. cit., s. 330.

18 — Zatímco čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii obsahuje odkaz na přiměřené ceny, čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu v této otázce mlčí. Tento rozpor nelze nicméně vykládat v tom smyslu, že by neexistoval žádný požadavek týkající se potřeby zajistit přiměřené ceny ve vztahu k dodávce dle PUS dle tohoto ustanovení. Je tomu tak proto, že právo být zásobován zemním plynem za přiměřené ceny je výslovně zmíněno v bodě 26 odůvodnění směrnice o zemním plynu stejně jako v písm. g) přílohy A této směrnice.

19 — Podle německého práva mají dodavatelé energie také možnost uzavírání smluv se spotřebiteli o dodávce elektřiny nebo plynu na základě smluvní svobody. Tento typ smlouvy je z historických důvodů uváděn jako „zvláštní smlouva“. Vedle možnosti uzavírání takovýchto smluv jsou dodavatelé povinni v souladu s vnitrostátní právní úpravou uzavírat zákaznické smlouvy, ve kterých je použita standardní cena (smlouvy, na které se vztahuje povinnost univerzální dodávky).

35. Jak již bylo stručně zmíněno výše, nedávný rozsudek Soudního dvora ve věci RWE Vertrieb výslovně poskytuje vodítko, pokud jde o vhodné kritérium, které má být použito ve vztahu k požadavku průhlednosti dle směrnice 93/13. Přestože se tento případ týká hlavně výkladu směrnice 93/13, dotýká se také směrnice o zemním plynu, vzhledem k tomu, že předmětem dotčených smluv byla dodávka zemního plynu na základě „zvláštních smluv“ [20].

36. Nicméně je důležité poznamenat, že směrnice 93/13 výslovně vylučuje ze svého rozsahu – dle jejího čl. 1 odst. 2 – smluvní podmínky, které odrážejí „závazné právní a správní předpisy“. To je důvod, proč se směrnice nepoužije na smlouvy dotčené v projednávané věci, tedy bod, který byl přijat všemi stranami, které předložily vyjádření [21]. To také vysvětluje, proč se předkládající soud táže na vodítko k požadavku průhlednosti stanovenému v energetických směrnicích, ale ne ve vztahu ke směrnici 93/13.

37. Nicméně, vzhledem k tomu, že paní Schulz, pan Egbringhoff a Komise shodně tvrdí, že závěry Soudního dvora ve věci RWE Vertrieb ohledně požadavku průhlednosti dle směrnice 93/13 mohou být přímo převedeny do současného kontextu, začnu vysvětlením, proč se nedomnívám, že je to vhodné.

B – *Rozsudek Soudního dvora ve věci RWE Vertrieb a jeho důsledky pro projednávané věci*

38. Ve věci RWE Vertrieb poskytl Soudní dvůr výslovná vodítka, pokud jde o odpovídající kritérium, které má být použito v rámci přezkumu zneužívající povahy smluvních podmínek, jimiž se řídí smlouvy o dodávkách zemního plynu, které – s odkazem přímo na dotčené vnitrostátní právní předpisy, jmenovitě § 4 ABVGasV – jsou uzavírány na základě smluvní svobody. Dotčené standardní smluvní podmínky ve věci RWE Vertrieb, na základě kterých má dotčený dodavatel zemního plynu právo změnit ceny, jsou prostým odkazem na taková ustanovení. Právní předpisy jednoduše odkazují zpět na platné standardní sazby a všeobecné podmínky. Na otázku objasnění významu požadavku průhlednosti dle směrnice 93/13 Soudní dvůr zdůraznil, že je třeba zajistit, aby smlouva stanovila průhledným způsobem důvod a metody změny platných poplatků. To umožňuje spotřebiteli předvídat na základě jasných a srozumitelných kritérií změny, které mohou nastat v souvislosti s těmito poplatky. Navíc byla právu vypovědět smlouvu přikládána zvláštní váha pro účely posouzení přiměřenosti těchto standardních smluvních podmínek [22].

39. Ponechávaje předkládajícímu soudu aktuální hodnocení spravedlivosti standardních smluvních podmínek, Soudní dvůr jasně uvedl, že povinnost uvědomit zákazníka o důvodu a způsobu změny těchto poplatků a o jeho právu vypovědět smlouvu nebyla splněna pouhým odkazem ve všeobecných podmínkách na legislativu stanovující práva a povinnosti smluvních stran. Ve věci RWE Vertrieb bylo považováno za obzvlášť významné, že spotřebitel byl informován prodávajícím nebo dodavatelem o obsahu dotčených ustanovení – nebo spíše o právech vyplývajících z těchto ustanovení – předtím, než byla smlouva uzavřena [23]. Podle mého názoru byl takový závěr odůvodněn vzhledem k tomu, že dotčená vnitrostátní pravidla jednoduše zpětně odkazovala na platné standardní sazby a všeobecné podmínky.

20 — Viz poznámka pod čarou č. 19.

21 — Proto se zde nebudu zabývat obecnější — a zjevně citlivou — otázkou, co může nebo nemusí znamenat smluvní podmínky, které „odrážejí závazné právní a správní předpisy“.

22 — Rozsudek RWE Vertrieb, bod 55 a výrok rozsudku.

23 — Tamtéž.

40. Pokud by byl tento výklad přímo převeden do současného kontextu, pak by bylo nevyhnutelným závěrem, že vnitrostátní právní předpisy, jako ty dotčené ve věci před předkládajícím soudem, nenaplňují požadavek průhlednosti stanovený v energetických směrnicích. Dotčené vnitrostátní právní předpisy sice zajišťují, že smlouva může být vypovězena, jestliže zákazník nesouhlasí se změnami ceny provedenými poskytovatelem služby, avšak nepožadují po dotčeném dodavateli elektřiny nebo zemního plynu, aby informoval zákazníka o důvodu a způsobu změny poplatků.

41. Chtěl bych varovat před takovýmto extenzivním výkladem věci RWE Vertrieb.

42. Jak bylo uvedeno výše, smlouvy posuzované ve věci RWE Vertrieb byly uzavřeny na základě smluvní svobody. Nicméně ustanovení o úpravě cen plynu ve všeobecných podmínkách, vložená do těchto smluv, odkazovala na vnitrostátní legislativu (zvláště na § 4 ABVGasV), upravující smlouvy pro univerzální dodávku, podobně jako v projednávané věci. Znění dotčených všeobecných podmínek ve věci RWE Vertrieb odkazovalo na vnitrostátní legislativu, která zcela mlčela ohledně okolností, za kterých měly být cenové úpravy povoleny. Kromě toho vnitrostátní legislativa nepředpokládala smlouvy typu dotčených smluv ve věci RWE Vertrieb, ale pouze smlouvy pro univerzální dodávku [24]. Za těchto okolností nebyl prostý odkaz na tyto právní předpisy bez dalšího vysvětlení týkajícího se jejich obsahu, podle názoru Soudního dvora v souladu s články 3 a 5 směrnice 93/13 *ve spojení s* čl. 3 odst. 3 směrnice 2003/55 (zdůrazněno autorem tohoto stanoviska) [25].

43. Jak uvádí německá vláda, ve věci RWE Vertrieb byly přezkoumány dopady požadavku průhlednosti stanoveného směrnicí 93/13 ve spojení se směrnicí o zemním plynu. Z mého pohledu užití slov „ve spojení s“ vylučuje bez dalšího možnost přenesení výkladu přijatého Soudním dvorem ve věci RWE Vertrieb do jiných kontextů, jako například do kontextu projednávaných věcí, kde se nepoužije směrnice 93/13 [26]. Vzhledem k právnímu rámci ve věci RWE Vertrieb a k odkazům na judikaturu ve směrnici 93/13 [27] je totiž podle mého názoru zřejmé, že hlavní důraz při výkladu prováděném Soudním dvorem byl zaměřen na příslušná ustanovení směrnice 93/13.

44. Jak Soudní dvůr sám uznal, vyloučení smluvních podmínek, které odrážejí ustanovení vnitrostátní legislativy upravující určitý druh smlouvy, z oblasti působnosti směrnice 93/13, je odůvodněno tím, že již byly zváženy dotčené zájmy, jež je třeba uvést v soulad. Lze totiž legitimně předpokládat, že vnitrostátní zákonodárce nastolil rovnováhu mezi všemi právy a povinnostmi stran těchto smluv [28].

45. Přesně taková je i situace v projednávané věci.

46. Nepřehlédnutelnou skutečností je, že na rozdíl od smluv dotčených ve věci RWE Vertrieb — které byly záměrně vyloučeny z oblasti působnosti vnitrostátní legislativy o smlouvách pro univerzální dodávku — smlouvy posuzované zde se ve skutečnosti řídí vnitrostátní právní úpravou, konkrétně ABVGasV (a AVBEltV a StromGVV). Jak Soudní dvůr poznamenal, vůli stran rozšířit použitelnost vnitrostátních právních předpisů na jiný typ smlouvy nelze klást na roveň rovnováze, kterou vnitrostátní zákonodárce nastolil mezi všemi právy a povinnostmi smluvních stran [29].

47. To je důvod, proč jsem plně souhlasil s německou vládou, že v případech, kdy se nepoužije směrnice 93/13, může být jediný relevantní referenční bod pro posouzení, zda dotčená vnitrostátní legislativa naplňuje nebo nenaplňuje požadavek průhlednosti dle energetických směrnic, nalezen pouze v rámci těchto směrnic. Nyní se pokusím tento požadavek osvětlit.

24 — Viz rozsudek RWE Vertrieb, body 17 a 18.

25 — Tamtéž, bod 55 a výrok rozsudku.

26 — Viz rovněž mé stanovisko ve věci C-95/12, Komise v. Německo, Sb. rozh. s. 2013, bod 32.

27 — Rozsudek ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, body 24, 26 a 28).

28 — Rozsudek RWE Vertrieb, bod 28. Viz rovněž bod 47 stanoviska generální advokátky Trstenjak ve stejné věci.

29 — Tamtéž, bod 29.

C – *Požadavek průhlednosti dle energetických směrnic*

48. Požadavek průhlednosti ve vztahu k smluvním podmínkám je stanoven v čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a v čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu. Obě tato ustanovení mají za cíl zajistit — vedle zastřešujícího cíle liberalizace energetického sektoru — „vysokou úroveň ochrany spotřebitele, zvláště s ohledem na průhlednost smluvních podmínek, obecných informací a mechanismů řešení sporů“.

49. Je pochopitelné, že znění těchto ustanovení je jen omezenou podporou pro určení toho, co „průhlednost smluvních podmínek“ může nebo nemusí zahrnovat. Mohlo by totiž být argumentováno, jak činí Komise, že bez ohledu na rozdíly mezi okolnostmi projednávaných věcí a okolnostmi, které vyústily v rozsudek ve věci RWE Vertrieb, by bylo ospravedlnitelné vykládat požadavek průhlednosti dle energetických směrnic stejným způsobem jako požadavek průhlednosti zakotvený ve směrnici 93/13. To by bylo nutné zejména v zájmu ochrany spotřebitele.

50. K dokreslení, proč nesouhlasím s tímto přístupem, se budu nejprve zabývat různými odůvodněními směrnice 93/13 a energetických směrnic a jejich dopady na požadavky kladené na obchodníky, zejména poskytovatele služeb. Poté se zmíním o tom, jak podle mého názoru mohou být sladěny různé zájmy poskytovatelů služeb a zákazníků ve specifickém kontextu liberalizace energetického trhu.

1. Svobodně uzavřené smlouvy oproti smlouvám uzavřeným v kontextu PUS

51. Jak bylo vysvětleno výše, Soudní dvůr ve věci RWE Vertrieb rozhodl, že informace týkající se důvodů, podmínek a rozsahu budoucích cenových úprav mají být poskytnuty *před* uzavřením smlouvy. Za okolností, které nastaly ve věcech projednávaných před předkládajícím soudem, nevidím potřebu jít tak daleko. Důvod k tomu spočívá v jiném kontextu, ve kterém smlouvy spadající do působnosti směrnice 93/13 fungují ve srovnání s těmi, které spadají do působnosti energetických směrnic.

52. Zvláštní význam má to, že v rámci sféry smluvní svobody, použije-li se směrnice 93/13, obchodníci nadále zůstávají svobodní *neuzavřít* smlouvu s určitým spotřebitelem [30]. Mají také možnost, na rozdíl od poskytovatelů služeb v rámci PUS, měnit ceny bez nutnosti respektovat kritérium přiměřenosti, které je stanoveno ve směrnici o elektrické energii a směrnici o zemním plynu (čl. 3 odst. 5 a písmeno g) přílohy). V tomto smluvním vztahu mezi spotřebitelem a obchodníkem je spotřebitel nepochybně ve slabší pozici. Tak je tomu zejména proto, že spotřebitel má omezenou vyjednávací sílu ve vztahu k profesionálním obchodníkům (a zejména, pokud jde o standardní smluvní podmínky).

53. Za těchto okolností lze stěží podceňovat význam potřeby disponovat všemi potřebnými informacemi před uzavřením smlouvy [31]. V konečném důsledku tyto informace umožní spotřebiteli učinit informovanou volbu mezi obchodníky a v podstatě porovnat všeobecné podmínky, jimiž se řídí smlouvy, které tito obchodníci navrhují [32]. To pomáhá spotřebiteli vybrat si z různých obchodníků — jak Soudní dvůr zřejmě akceptoval ve věci RWE Vertrieb — v případě, že je informován před uzavřením smlouvy o důvodu budoucích cenových úprav a metodě jejich výpočtu.

30 — Nihoul, op.cit., k otázce, proč nelze automaticky předpokládat, že všichni spotřebitelé mají stejnou důležitost a hodnotu pro společnosti hledající zákazníky.

31 — Ve skutečnosti bylo účelem směrnice 93/13 právě napravit tuto nerovnováhu a obnovit rovnost mezi spotřebitelem a obchodníkem. Viz v tomto ohledu rozsudek ze dne 14. března 2013, Aziz (C-415/11, bod 45 a citovaná judikatura).

32 — Podle jednoho autora se jedná o „konkurenční funkci“ požadavku na průhlednost stanoveného ve směrnici 93/13. Viz Micklitz, H.-W., „Chapter 3. Unfair terms in consumer contracts“, in: V Micklitz, H.-W., Reich, N. a Rott, P., *Understanding EU Consumer Law*, Intersentia, Antverpy 2009, s. 119 až 150, na s. 138.

54. Naproti tomu smlouvy, které se řídí PUS dle čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu, působí v odlišném kontextu. Tím kontextem je liberalizace trhu. Nicméně, jak bylo uvedeno výše, už z odůvodnění [33] k těmto směrnicím stejně jako z přípravných prací [34] může být patrné, že zaručení bezpečnosti dodávek a přijetí opatření k zabránění odpojení — v rámci PUS — má prvořadý význam [35].

55. Je sice pravda, že dosažení těchto cílů předpokládá, že poskytovatelé služeb zůstanou ekonomicky životaschopní. Jedním z důvodů pro to je, že je po nich požadováno, aby poskytovali minimální službu všem oprávněným zákazníkům za standardních podmínek v situaci, kde jejich svoboda určovat ceny a ukončovat smlouvy s nechtěnými zákazníky je výrazně omezena vnitrostátní legislativou. Přijetí toho, že poskytovatelé služeb působící v rámci omezení PUS musí být schopni přenést zvýšené náklady na zákazníky, se proto zdá být vhodným prostředkem pro sladění nevyhnutelného konfliktu mezi dvěma hlavními cíli energetických směrnic.

56. V tomto ohledu, jak poznamenává předkládající soud, písm. b) přílohy A obou energetických směrnic, které umožňuje změnu smluvních podmínek a úpravu ceny, výslovně uznává, že poskytovatelé služeb působící v rámci omezení PUS mají oprávněný zájem na přenesení zvýšených nákladů ve smluvním období na zákazníky, aniž by museli ukončovat smlouvy. Toto právo upravovat ceny zdá se být zvlášť zaručeno tam, kde tito poskytovatelé služeb v rámci PUS podléhají zákonné povinnosti uzavírat smlouvy s určitou kategorií zákazníků.

57. Potřeba přenést zvýšené náklady za účelem zajištění hospodářské životaschopnosti jistě vrhá světlo na důvody přijetí jednostranných cenových úprav v kontextu PUS. Nicméně potřeba zajistit hospodářskou životaschopnost vysvětluje pouze částečně, co průhlednost smluvních podmínek může nebo nemusí zahrnovat v tomto zvláštním kontextu. Má to znamenat povinnost informovat zákazníka o důvodech, podmínkách a rozsahu možných budoucích cenových úprav? A pokud ano, kdy přesně mají být takové informace zveřejněny?

2. Nalezení přiměřené rovnováhy mezi právy zákazníků a poskytovatelů služeb v kontextu PUS

58. V rozporu se základními zásadami konkurenčního trhu je poskytovatel služeb působící v rámci PUS povinen uzavírat smlouvy i s nechtěnými zákazníky a dodávat těmto zákazníkům elektřinu nebo zemní plyn za přiměřené ceny [36]. Je jasné, že tato povinnost výrazně zhoršuje možnost těchto poskytovatelů služeb měnit strukturu nákladů dle jejich uvážení. Za účelem napravení této anomálie zasáhl vnitrostátní zákonodárce, v souladu s články 3 energetických směrnic, aby dosáhl rovnováhy „mezi všemi právy a povinnostmi stran těchto smluv“ [37]. Otázkou však zůstává, zda — ve světle požadavku průhlednosti stanoveného v těchto směrnicích — této rovnováhy bylo skutečně dosaženo německým zákonodárcem, a to zejména vzhledem k potřebě chránit ohrožené zákazníky.

33 — Potřeba zajistit bezpečnost dodávky a současně zajistit univerzální službu je znázorněna ve výkladu bodu 24 ve spojení s bodem 26 odůvodnění směrnice o elektrické energii stejně jako bod 26 ve spojení s bodem 27 směrnice o zemním plynu.

34 — COM(2001) 125 final, s. 41.

35 — Cíle spojené s liberalizací energetického sektoru jsou dvojí. Na jedné straně má podpořit vytvoření konkurenčního trhu a na druhé straně má zřejmě zajistit, aby poskytování energie, na které je nahlíženo jako obecný ekonomický zájem, bylo zaručeno v co nejširší možné míře. Viz, pokud jde o směrnici o zemním plynu, rozsudek ze dne 20. dubna 2010, Federutility a další (C-265/08, Sb. rozh. s. I-3377, bod 20 a násl. Viz Bartl, M., „The affordability of energy: how much protection for the vulnerable consumers?“, *Journal of Consumer Policy* (33) 2010, s. 225 až 245, na s. 226.

36 — Povinnost uzavřít smlouvu je zakotvena v písm. a) přílohy A energetických směrnic. Viz také Bartl, op.cit., o dostupnosti energie a analýze různých řešení přijatých členskými státy při řešení problému zajistit dostupné energie pro ohrožené zákazníky. Kromě toho nelze přehlédnout skutečnost, že požadavek zajištění univerzální služby v energetickém odvětví za přiměřené ceny nyní získal status primárního práva na úrovni EU. K doplnění článku 14 SFEU, který se týká služeb obecného zájmu, totiž Protokol č. 26 k Lisabonské smlouvě mimo jiné vyžaduje, aby byla zajištěna dostupnost v rámci univerzální služby.

37 — Rozsudek RWE Vertrieb, bod 28.

59. S přihlédnutím k základnímu kontextuálnímu rozdílu popsanému výše mezi smlouvami uzavřenými na základě smluvní svobody a smlouvami založenými na právní úpravě týkající se PUS, nevidím žádný pádný důvod k výkladu požadavku průhlednosti stanoveného v čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a v čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu v tom smyslu, že po členských státech požaduje zajistit, že důvody, podmínky a rozsah cenových úprav budou známy zákazníkům *před* uzavřením smlouvy [38]. Vzhledem k tomu, že hlavním cílem energetických směrnic není ochrana spotřebitele [39], nýbrž liberalizace trhu, musí být potřeba chránit zákazníky sladěna se zájmy dodavatelů elektřiny a zemního plynu. Pokud má být v tomto ohledu dosaženo dostatečné rovnováhy, mám za to, že členské státy musí zajistit, aby tyto informace byly přístupné zákazníkům v okamžiku, kdy jsou informováni o cenové úpravě. A to z následujících důvodů.

60. Pokud jde o práva zákazníků, jsou zde podle mého názoru přítomny dva prvky, které mají zvláštní význam: právo vypovědět smlouvu a případně právo napadnout přiměřenost dotčeného cenového navýšení [40]. Tato práva jsou vzájemně propojena do té míry, že obě — aby byla účinná — požadují, aby zákazník disponoval dostatečnými informacemi týkajícími se důvodu cenového navýšení a způsobu jeho výpočtu. Tyto informace nejsou důležité jen proto, aby byl zákazník schopen posoudit, zda se vypovězení smlouvy (pokud možno) a výběr jiného dodavatele vyplatí. Mají také nesporně klíčový význam pro zákazníka, který se má rozhodnout, zda napadnout cenové navýšení či nikoliv.

61. I přes volnost, kterou umožňuje ustanovení písm. b) přílohy A obou energetických směrnic ve vztahu k cenové úpravě, totiž toto ustanovení rovněž vyžaduje, aby členské státy zajistily, že zákazníci budou včas informováni o plánovaných změnách smluvních podmínek. Kromě toho mají členské státy v tomto ohledu zajistit, aby byli zákazníci informováni o svém právu odstoupit od existující smlouvy. Práva zákazníků tam nicméně nekončí.

62. Jak předkládající soud poznamenává, ustanovení písm. c) přílohy A sleduje zvláštní zájem, vzhledem k tomu, že je zamýšlen k zajištění toho, aby zákazníci dostávali průhledné informace o platných cenách a tarifech a o standardních smluvních podmínkách s ohledem na dostupnost a využívání služeb v elektroenergetice. Jinak řečeno, zatímco ustanovení písm. b) jasně vyžaduje, aby zákazníkům bylo přiznáno právo vypovědět smlouvu v případě navýšení ceny, ustanovení písm. c) dodává další rozměr k tomuto požadavku určením, že platné ceny musí být průhledné. Na rozdíl od argumentů předložených německou vládou platí, že aby byla zajištěna tato průhlednost, jakmile jsou ceny navýšeny, je nezbytné, aby důvody, podmínky a rozsah cenové úpravy byly sděleny zákazníkovi.

63. Na druhou stranu a vzhledem k tomu, že členské státy mají značný prostor pro uvážení při provádění ustanovení energetických směrnic do vnitrostátního práva, se domnívám, že technické aspekty sdělování těchto důvodů a metod cenové úpravy zákazníkům by měly být ponechány na rozhodnutí vnitrostátního zákonodárce. Tento prostor k uvážení se nicméně nemůže rozšiřovat na rozhodnutí nedělat nic, aby vyvážil právo poskytovatelů služeb jednostranně upravit ceny, jak tomu je zřejmě v Německu. Pokud by totiž byl takovýto prostor k uvážení akceptován, výrazně by to ohrozilo účinnost požadavku průhlednosti stanoveného v energetických směrnicích a zbavilo by jej jakéhokoliv významu.

38 — V tomto ohledu zásadně nesouhlasím s analýzou generální advokátky Trstenjak v bodě 69 (odkazujícím k poznámce pod čarou 50) jejího stanoviska ve věci RWE Vertrieb. Podle ní, jak směrnice 93/13 tak směrnice o zemním plynu jsou nástroji unijního práva ochrany spotřebitele a měly by být považovány za doplňující se navzájem (a tudíž by měly být jednotně vykládány). Podle ní tyto nástroje vytváří jednotný právní celek. Z mého pohledu je toto tvrzení založeno na omylu. Zatímco se směrnice 93/13 vztahuje ke spotřebitelskému (smluvnímu) právu, směrnice o zemním plynu (a o elektrické energii) se zabývá úplně jinou oblastí práva, jmenovitě liberalizací trhu a vytvoření PUS v rámci dodávek energií konečným zákazníkům. S ohledem na tento rozdíl si nemyslím, že je vhodné zjednodušit výklad konceptů průhlednosti v těchto různých rámcích prostřednictvím soudního výkladu.

39 — To je mimo jiné dokládáno terminologií použitou v energetických směrnicích. Zatímco se totiž směrnice 93/13 týká smluv uzavřených mezi spotřebiteli a obchodníky, vztahují se energetické směrnice na zákazníky a poskytovatele služeb. Je také pozoruhodné, že opatření, která mají členské státy přijmout na ochranu konečných zákazníků podle energetických směrnic, mohou také zahrnovat zákazníky v domácnostech a malé a střední podniky.

40 — I když toto právo není výslovně stanoveno v energetických směrnicích, vidím jako nezbytný důsledek PUS dodávat energie konečným zákazníkům za přiměřené ceny. Bez možnosti napadnout cenové úpravy by totiž byl požadavek přiměřenosti mrtvou literou.

64. Je třeba připustit, že to vede k diferencované úrovni ochrany konečných zákazníků, v konečném důsledku v závislosti na tom, zda se použije směrnice 93/13 či nikoliv. Mohl by totiž zaznít argument, že zvláště ohrožené zákazníky to staví do slabší pozice oproti zákazníkům, kteří si poskytovatele služby mohou svobodně vybrat. Toto však unijní zákonodárce zřejmě akceptuje. Příloha A každé z energetických směrnic v tomto ohledu výslovně odkazuje na směrnici 93/13 stanovením, že opatření odkazující na článek 3 každé z energetických směrnic platí, „aniž jsou dotčeny předpisy [EU] o ochraně spotřebitele [zejména směrnice 93/13].“ Podle mého názoru je jediné myslitelné vysvětlení to, že unijní zákonodárce neměl v úmyslu postavit prostým odkazem na směrnici 93/13 úroveň ochrany zákazníka vyplývající z energetických směrnic naroveň úrovni ochrany spotřebitele dle směrnice 93/13. To je zřejmé ze skutečnosti, že návrh v tomto smyslu předložený Evropským parlamentem během legislativního procesu se nepromítl do konečné verze energetických směrnic[41]. Jinými slovy tato legislativní volba znamená, že ochrana dle směrnice 93/13 může být vyšší a přinejmenším by neměla být automaticky přenesena do kontextu smluv o univerzální dodávce v energetickém odvětví.

65. Je však jasné, že při vymezování ustanovení stanovených v přílohách A energetických směrnic — a zejména v jejich ustanovení písm. b) — unijní zákonodárce kladl zvláštní důraz na potřebu zajistit, aby koneční zákazníci měli možnost vypovědět smlouvu, pokud nesouhlasí s navýšením ceny. To je totiž zřejmě oprávněné ze smluvního hlediska, s ohledem na to, že právo dodavatele služby navýšit jednostranně cenu vystavuje zákazníka riziku neoprávněných navýšení cen. Podle mého názoru je právo vypovědět smlouvu pro všechny zákazníky — ať už jsou považováni za ohrožené či nikoliv — nanejvýš důležité. Aby byl schopen účinně uplatňovat toto právo, musí být zákazník informován o důvodech, podmínkách a rozsahu cenové úpravy nejpozději v okamžiku, kdy je informován o tom, že tato cenová úprava bude provedena[42].

66. I když se zdá pravděpodobné, že jen velmi malé procento zákazníků bude napadat cenové úpravy na základě takové informace, je diskutabilní, zda samotná potřeba sdělit tuto informaci do určité míry zabrání neoprávněným cenovým navýšením. V tomto smyslu požadavek průhlednosti stanovený v energetických směrnicích také přispívá k udržování cen na „přijatelné“ úrovni, kterážto povinnost je jedním ze základních kamenů PUS stanovené v těchto směrnicích.

67. To mě vede k závěru, že při správném výkladu čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu není požadavek průhlednosti stanovený v těchto ustanoveních ve vztahu k dodávce elektrické energie nebo zemního plynu zákazníkům v domácnostech na základě smlouvy o univerzální dodávce naplněn ustanoveními vnitrostátního práva, která při regulaci cenových úprav dle těchto smluv, nepožadují, aby dodavatelé sdělovali zákazníkům důvody, podmínky a rozsah cenové úpravy nejpozději v *okamžiku, kdy je zákazník informován o cenové úpravě*.

68. Konečně TWS, SWA a německá vláda požádaly Soudní dvůr, aby omezil časové účinky svého rozsudku v případě, že by konstatoval, že příslušné německé právní předpisy o cenových úpravách nejsou slučitelné s právem EU. Jak vysvětlím níže, jsem přesvědčen, že pro vyhovění této žádosti v současné situaci existuje ospravedlnění.

41 — Další bod, který Parlament navrhl doplnit do těchto příloh a který by rozšířil použitelnost směrnice 93/13 na smlouvy řízené univerzální službou v energetickém odvětví, totiž nebyl přijat a není obsažen v konečné verzi energetických směrnic. V tomto ohledu viz část I zprávy Evropského parlamentu ze dne 1. března 2002 o návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice 96/92/ES a 98/30/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a zemním plynem (A5-0077/2002), legislativní návrhy, pozměňovací návrhy 89 a 160, s. 65, 66 a 107. Viz též můj komentář k analýze generální advokátky Trstenjak k této otázce v poznámce pod čarou 39 výše.

42 — Na jednání bylo zmíněno, že poskytovatelé služeb jsou povinni na základě vnitrostátního práva sdělit veškeré relevantní informace týkající se navýšení cen zákazníkovi, jakmile je podána žaloba u soudu. Nicméně se nedomnívám, že taková povinnost může jakýmkoliv smysluplným způsobem nahradit povinnost informovat zákazníka o důvodech, podmínkách a rozsahu cenové úpravy v okamžiku, kdy je o této cenové úpravě uvědomen, jak o tom svědčí věc C-400/11, v které se pan Egbringhoff marně pokoušel získat tuto informaci před zahájením soudního řízení. Z hlediska posouzení, zda zpochybnění přiměřenosti cenové úpravy může být úspěšné, musí totiž tyto informace být zákazníkovi k dispozici už před zahájením soudního řízení.

D – *Účinky zjištění neslučitelnosti by měly být časově omezeny*

69. Jak je dobře známo, připustí Soudní dvůr omezení časových účinků svých rozsudků pouze ve výjimečných případech, kdy jsou splněna dvě kumulativní kritéria. To je vysvětleno skutečností, že výklad právního pravidla Soudním dvorem má za cíl vyjasnit a definovat význam a rozsah takového pravidla, tak jak by mělo být chápáno a používáno od vstupu v platnost. V této souvislosti je prvním kritériem, které má být splněno, že zjištění neslučitelnosti musí zahrnout „riziko závažných hospodářských dopadů“. Při posuzování, zda to je či není tento případ, má zvláštní význam počet právních vztahů, založených v dobré víře v závaznost pravidel považovaných v daném čase za platné a účinné. Druhé kritérium, které musí být splněno, je, že nezákonné chování bylo důsledkem objektivní a závažné nejistoty ohledně výkladu a působnosti dotčených ustanovení unijního práva [43].

70. Z mého pohledu jsou v tomto případě obě kritéria splněna.

71. Dříve, než přejdeme k okolnostem jednotlivých zkoumaných případů, je třeba nicméně zdůraznit, že podobná žádost učiněná ve věci RWE Vertrieb byla Soudním dvorem jednoznačně zamítnuta. Toto odmítnutí bylo způsobeno v podstatě tím, že finanční důsledky pro dodavatele zemního plynu nezávisely zcela na výkladu relevantních ustanovení unijního práva Soudním dvorem. Tyto následky byly nakonec spíše považovány za závislé na tom, zda předkládající soud kvalifikuje sporné smluvní klauzule za okolností každého jednotlivého případu za zneužívající [44].

72. Naproti tomu [45] zde máme co do činění se situací, kdy je Soudní dvůr žádán nejen o vyjasnění významu *jiných* ustanovení unijního práva, ale také, což je zásadnější, aby rozhodl o slučitelnosti relevantních německých legislativních ustanovení s unijním právem.

73. To je důvod, proč nepochybuji o tom, že zjištění neslučitelnosti s sebou nese riziko vážných finančních následků pro dotčené dodavatele elektřiny a zemního plynu. V souladu s logikou předkládajícího soudu závisí právo dodavatelů elektřiny a zemního plynu upravit ceny na tom, jakým způsobem Soudní dvůr vyloží význam a rozsah požadavku průhlednosti stanoveného v čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a v čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu. Pokud by Soudní dvůr následoval můj přístup k výkladovým otázkám, které vyvstaly v těchto případech, byly by takové cenové úpravy, jako jsou úpravy dotčené ve věcech projednávaných před předkládajícím soudem, neplatné.

74. Netřeba dodávat, že dopad takového výsledku na celé energetické odvětví v Německu by byl více než nezanedbatelný [46]. Tento závěr není dle mého názoru ovlivněn skutečností, že počet zákazníků v Německu, kterým jsou dodávány energie na základě smluv o univerzální dodávce, zřejmě neustále klesá [47]. Kdežto závažnost finančních důsledků vyplývajících ze zjištění neslučitelnosti bude nutně záviset na promlčecí lhůtě uplatňované vnitrostátním soudem (otázka, která ještě bude pravděpodobně řešena na vnitrostátní úrovni [48]), domnívám se, že „riziko vážných finančních důsledků“ nelze

43 — Viz například rozsudek Soudního dvora ze dne 10. května 2012, FIM Santander Top 25 Euro (C-338/11 až C-347/11, bod 60 a citovaná judikatura.

44 — Rozsudek RWE Vertrieb, bod 60.

45 — Pokud by však Soudní dvůr rozšířil úvahy přijaté ve věci RWE Vertrieb na okolnosti, jaké nastaly v projednávané věci, bylo by nelogické přijmout požadavek na omezení časových účinků rozsudku potvrzením dříve provedeného výkladu v předchozí věci. Je tomu tak proto, že by dále neexistovala žádná „objektivní významná nejistota ohledně výkladu rozsahu dotčených ustanovení unijního práva“.

46 — Podle čísel poskytnutých TWS během jednání, 18 a 4 miliónům zákazníků v domácnosti je v současné době dodávána elektřina a zemní plyn dle smluv v rámci univerzální dodávky.

47 — Tento vývoj je totiž vysvětlen — jak bylo uvedeno během jednání — skutečností, že zákazníci stále více mění dodavatele a volí zvláštní smlouvy nabízené na konkurenčním trhu.

48 — Otázka týkající se platného statutu promlčení vyvstala během jednání. I když podle ustálené judikatury promlčení lhůta pro nároky ze *zvláštních smluv* zřejmě činí tři roky, o platné promlčecí lhůtě ve vztahu ke smlouvám v rámci univerzální dodávky musí být teprve rozhodnuto. V tomto ohledu nic nenasvědčuje tomu, že by mohla být od počátku vyloučena použitelnost delší, 10leté promlčecí lhůty.

vyloučit. I když počet zákazníků dotčených rozsudkem Soudního dvora bude nutně záviset na promlčecí lhůtě, která bude uplatněna, je třeba vycházet z toho — a to i s ohledem na klesající trend u smluv o univerzální dodávce — že tento počet je (výrazně) vyšší než odhad pro rok 2013 provedený TWS během jednání[49].

75. Avšak riziko významných finančních důsledků není zpravidla samo o sobě dostatečným pro zajištění úspěchu žádosti o omezení časových účinků rozsudku. Jak jsem vysvětlil jinde[50], jakýkoliv jiný přístup by znamenal, že — v rozporu se základní zásadou povolování takovýchto žádostí pouze ve výjimečných případech — nejzávažnější a nejdlouhodobější protiprávní jednání by byla posuzována nejpříznivěji. To je důvod, proč musí být naplněno i druhé kritérium, které v sobě spojuje požadavek, aby dotčené strany jednaly v dobré víře, s požadavkem, že musí být dána skutečná nejistota ohledně významu a rozsahu relevantních ustanovení unijního práva.

76. I toto kritérium je v případech projednávaných před předkládajícím soudem zřejmě naplněno[51]. Zaprvé je zřejmé, že ceny byly upraveny dodavateli elektřiny a zemního plynu v dobré víře, že takováto úprava cen byla provedena platně a účinně na základě vnitrostátní právní úpravy. Zadruhé, jak jsem již uvedl výše, neexistuje žádný objektivní důvod k ospravedlnění rozšíření výkladu Soudního dvora ve věci RWE Vertrieb na situace, které nejsou upraveny směrnicí 93/13. V rozsahu, v němž tyto výroky nemají v projednávané věci žádnou přímou relevanci, totiž požadavek průhlednosti vyjádřený v energetických směrnicích nebyl do dnešního dne předmětem žádného rozhodnutí o předběžné otázce o výkladu. Jak toto stanovisko dokládá, zůstává značná nejistota ohledně významu tohoto požadavku. Pouze Soudní dvůr může tuto nejistotu rozhodnout, a to rozhodnutím o předběžné otázce v projednávaných věcech.

77. S ohledem na tyto úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr vyhověl žádosti předložené v rámci tohoto řízení o omezení časových účinků jeho rozhodnutí v případě, že by stejně jako já konstatoval, že dotčené vnitrostátní právní předpisy nenaplňují požadavek průhlednosti stanovený v čl. 3 odst. 5 směrnice o elektrické energii a v čl. 3 odst. 3 směrnice o zemním plynu.

IV – **Závěry**

78. Vzhledem k výše uvedeným úvahám Soudnímu dvoru navrhuji, aby na předběžnou otázku Bundesgerichtshof odpověděl následovně:

Při správném výkladu čl. 3 odst. 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/54/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o zrušení směrnice 96/92/ES a čl. 3 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/55/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 98/30/ES není požadavek průhlednosti stanovený v těchto ustanoveních ve vztahu k dodávce elektřiny nebo zemního plynu zákazníkům v domácnostech na základě smlouvy o univerzální dodávce naplněn ustanoveními vnitrostátního práva, která při regulaci cenové úpravy dle těchto smluv nepožadují, aby dodavatelé sdělovali zákazníkům důvody, podmínky a rozsah cenové úpravy nejpozději v okamžiku, kdy je zákazník informován o cenové úpravě.

Výklad výše uvedených ustanovení nabývá účinnosti vyhlášením rozsudku Soudním dvorem v projednávaných věcech.

49 — Viz poznámka pod čarou č. 46.

50 — Viz mé stanovisko ve věci C-82/12, Transportes Jordi Besoara, bod 54.

51 — Tak je tomu samozřejmě pouze do té míry, že Soudní dvůr nemá za to, že by už následováním zásad stanovených ve věci RWE Vertrieb byla odstraněna jakákoliv nejistota ohledně slučitelnosti vnitrostátních pravidel s požadavkem průhlednosti obsaženým v energetických směrnicích.